

Plato & Griffith, Tom (2000) Symposium: And Phaedrus. Everyman's library 194. New York: A.A. Knopf.

Tillich, Paul (1999) Religion, Gesellschaft und Kultur. Gesammelte Werke 11. 2. Berlin, Boston, De Gruyter. // www.degruyter.com/view/product/150429.

GROMON ANDRÁS

MEGTORPEDÓZOTT PÉLDABESZÉDEK

EGY MÁTÉI SAJÁTOSSÁG

Átlapozva evangéliumkommentárjaimat, különös jelentőségre figyeltem föl: tudatosult bennem, hogy néhány példabeszédnek csak egy-egy részlete tekinthető hitelesen jézusinak, mert az evangélisták vagy beleírtak, vagy hozzátoldottak olyasmiket, amik az ellenkezőjükre fordították, vagy legalábbis megváltoztatták az adott példabeszéd eredeti mondanivalóját. Azután az is kiderült, hogy ezek között csak egy olyan példabeszéd van (a „gonosz szőlőmunkásokról” szóló), amely mind a három szinoptikusnál megtalálható, olyan nincsen, amelyik csak Lukácsnál lenne meg, viszont van még öt olyan, amelyik csak Máté evangéliumában van benne – vagyis egyértelműen mátéi jellegzetességgel van dolgunk. Az alábbiakban kimutatom a betoldásokat/hozzátoldásokat, és így világossá válik majd a szóban forgó példabeszédek eredeti alakja, ill. eredeti mondanivalója is. Lássuk hát előbb a közös példabeszédet, azután a Máténál előfordulókat!

A gonosz szőlőmunkások

Ez a példabeszéd egyike annak a négynek, amelyik egészen különleges módon hangsúlyozza Isten jóságát, irgalmasságát és türelmét (a másik három: Mt 18,23-33; 20,1-15; Lk 15,11-32), és ebből a szempontból döntő jelentősége van Jézus istenképének bemutatásában, sajátossága pedig Jézus *fiú küldetésének* kiemelésében áll.

A példabeszéd eredeti formáját Mk 12,1-6 (Lk 20,9-13 // Mt 21,33-37) tartalmazza: A szőlősgazda (Isten) sorra elküldi szolgáit (a prófétákat) a szőlőmunkásokhoz (Izrael népéhez és/vagy annak vezetőihez), de azok mindegyikkel kegyetlenül elbánnak, a gazda azonban nem áll bosszút, hanem végül elküldi hozzájuk szeretett fiát (Jézust), mert még mindig reménykedik: **„A fiamat tiszteletben fogják tartani!”**

Az itt kezdődő betoldás (Mk 12,7-9 // Lk 20,14-15 // Mt 21,38-41) azután az ellenkezőjére fordítja a példabeszéd értelmét: szó sincs már a szőlősgazda (Isten) jóságáról türelméről és reménykedéséről, ellenkezőleg: **„Elmegy, elpusztítja a munkásokat, és másoknak adja a szőlőskertet!”** Ez azoknak a korai keresztényeknek a felfogását tükrözi, akik úgy gondolták, hogy miután Izrael elvetette Jézust, Isten elfordult a zsidóktól, és a „pogányokból” megtért új népnek, az egyháznak adta országát (vö. Mt 21,43). Hol van már itt annak az Istennek a képe, aki fölkelti napját jókra és gonoszokra, s aki mindenkit meg akar menteni (vö. pl. Mt 5,45; Lk 9,54-56; 19,10)? A mellett a rettenetes kár mellett, amit ez a betoldás Jézus istenképének elcsúfításával (illetve a zsidóság és a kereszténység szembeállításával) okozott, szinte eltörpül, hogy a szerző egyszerűen figyelmen kívül hagyta a történelmi tényeket. Szerinte ugyanis a) Jézus biztosan megjövendölte, hogy ellenfelei meg fogják ölni, de ennek ellenére nem tért ki gyilkos szándékuk elől (nyilván azért, hogy „véres engesztelő áldozatával bizonyítsa Isten igazságosságát”: Róm 3,25-26; 8,3-4; 2Kor 5,21; Gal 3,13 stb.); b) „jövendölésével” valósággal belekergette ellenfeleit a gyilkosságba (12. v.), ahelyett hogy óvta volna őket attól; c) ellenfelei felismerték benne Isten fiát és az örököszt; d) (navitásának csúcsa:) a zsidó „főpapok, írástudók és vének” (vö. Mk 11,27) úgy vélték, Isten fiának meggyilkolásával ölükbe hullik Isten öröksége.

A búza és a konkoly

E közismert példabeszéd (Mt 13,24-29) szerint egy gazda jó magot vetett a földjébe, de aztán felütötte fejét a konkoly is; szolgái ekkor megkérdezték, hogy elmenjenek, és összeszedjék-e a konkolyt, ő azonban határozottan megtiltotta: **„Nem, nehogy a konkoly összeszedésekor kitépjétek vele együtt a búzát is!”** (Bizonytalan, hogy a 30a vers – „Hagyjátok mindkettőt együtt növekedni az aratásig” – eredetileg hozzátartozott-e a példabeszédhez, ugyanis a példabeszédek nem allegóriák, vagyis a felhasznált kép egyes elemeit nem szabad megfeleltetni a valóság bizonyos elemeinek; ezért valószínűtlen, hogy az „aratás” célzás akarna lenni Isten végső ítéletére, a „jók” és a „rosszak” szétválasztására. Ez más problematika, nem része az itteni mondanivaló tárgykörének.) A példázat *eredeti mondanivalóját* éppen az a *meglepő* mozzanat tartalmazza, amely ellentmond a korabeli „társadalmi” gyakorlatnak. Számos olyan irányzat működött ugyanis Jézus korában, amely – összhangban az ószövetségi alapelvvel: „Irtsd ki körödből a gonoszt!” (5Móz 13,6; 17,7; 19,19; 21,21; 22,22.24; 24,7) – a „bűnösök” kiküszöbölésével Isten „tisztá” népének közösségét akarta megteremteni. Mindenekelőtt a farizeusok mozgalmára kell gondolnunk; ők az am ha arecet, „a föld népét” akarták kizárni, az „átkozott népséget, amely mit sem ért a törvényből” (Jn 7,49), és azt vallották, hogy ők maguk alkotják Isten igazi népét (nevük – „elkülönültek” – a „szentek” szinonimája...). *Az esszéusok* rajtuk is túltettek: kivonultak a „bemocskolt szentélyből” a pusztába (Kumrán), és „az új szövetség gyülekezetét” akarták megalkotni. Ebbe a sorba

tartozik *Keresztelő János* is, aki tanításával és alámerítési gyakorlatával azt a messiást hirdette meg, aki „megtisztítja majd szérűjét, összegyűjti búzáját a magtárban, a pelyvát azonban olthatatlan tűzzel fogja elégetni” (Mt 3,12)! És ne feledkezzünk meg a *zelótákról* sem, akik a megszállóktól és azok kollaboránsaitól akarták megtisztítani Isten népét (vö. Lk 13,1-3). Mindezekkel szemben fogalmazza meg üzenetét Jézus (minden hallgatója számára, de talán különösen is „zelóta” lelkülettől fertőzött tanítványainak címezve, vö. Lk 9,55): Isten nem tart igényt a ti ostoba buzgóságotokra! Ne tépjétek ki a konkolyt, hogy ki ne tépjétek vele a búzát is! Ne akarjátok Isten „tisztá” népét megteremteni: a „bűnösöknek” is helyük van benne! (Vö. Mt 13,47 és 22,10!) – Ez kétségtelesen megdöbbentő üzenet, de teljes *összhangban áll* nemcsak Jézus tanításával, hanem gyakorlatával is, hiszen ő feltétel nélkül egy asztalhoz ült „vámosokkal és bűnösökkel” (Mk 2,15), és a „kollaboráns” Zakeustól kért szállást (Lk 19,5 – különös tekintettel Lk 19,10-re!) A példabeszédhez fűzött allegorikus magyarázatával (13,37-43) *Máté* teljesen elfedi az eredetileg *morális és missziós* jellegű üzenetet, és ehelyett az általa feltételezett apokaliptikus *végítéletre* irányítja a figyelmet, különös hangsúlyt téve „az Ország fiai” és „a Gonosz fiai” szétválasztására, illetve a törvényszegők tüzes kemencébe vetésére. Arról, hogy leírása idegen Jézustól, a következő jelenségek tanúskodnak: a) A magyarázat egyetlen szóval sem érinti a példabeszéd döntő mozzanatát, vagyis a konkoly kigyomlálásának megtiltását. b) Hemzsegnek benne a Jézustól idegen, de az apokaliptikában bevett fogalmak, például: Emberfia, az Emberfia országa, az Emberfia angyalai, tüzes kemence, az igazak fényes alakká válása. c) Bármilyen hihetetlenül hangzik is, ebben a hét versben *Máté* sajátos nyelvezetének 37 megnyilatkozása található meg; csak néhány példa: „akkor” (36. és 43. v; elbeszélő részekben *Máténál* összesen hatvanszor fordul elő, *Márknál* sosem, *Lukácsnál* kétszer); „odamentek hozzá tanítványai” (ld. még 5,1; 14,15; 24,3; vö. még 24,1; 26,17); „világ” (Mt: 9, Mk: 2, Lk: 3 előfordulás); „az e világi élet vége” (csak *Máté* használja); „mint a nap” (csak *Máté*, ld. még 17,2). *Máté* már ennek az allegorikus-apokaliptikus magyarázatnak a betoldásával is nagy kárt okozott volna, de még rosszabb, hogy ennek a lényegét betoldotta *magába a példabeszédbe is*: Egyrészt a 25. és a 27b-28a verset: „...amíg az emberek aludtak, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé, majd elment... [A szolgák megkérdezték:] »Uram, nemde jó magot vetettél a szántóföldedbe? Honnan van hát benne a konkoly?« *Ő pedig ezt mondta nekik: »Ellenséges ember tette ezt!«*” A gazda határozott válasza teljesen megalapozatlan: Honnan tudja hirtelen, hogy ellensége tetteről van szó, ha az éjnek idején történt, és sem ő, sem mások nem látták? De így kerülhet be az Ördög már magába a példázatba, hiszen az allegorikus magyarázatból majd „megtudjuk”, hogy „a konkoly ... a Gonosz fiai” (38. v.). (Ráadásul a 25. v. lo-

gikátlan, stílustalan és fölösleges elővételezése és megkettőzése a 28a versnek, de nyilvánvalóan csak a 28a verset akarja előkészíteni: „*Ellenséges ember tette ezt!*”)

Másrészt – és ez a döntő – beoldotta a 30b verset: „*Aratás idején aztán majd szólok az aratóknak: Először a konkolyt szedjétek össze, és kössétek kévébe, hogy elégessék, a búzát pedig gyűjtsétek be magtáramba!*»” Ezzel ugyanis egyértelműen az „aratásra”, vagyis az apokaliptikus végítéletre hegyezte ki a példabeszédet, és a gyanútlan olvasónak (szentírás-magyarazónak?) eszébe sem jut valami másra gondolni; a jövőre vetett tekintet immár tökéletesen eltereli a figyelmet a jelen feladatáról: „Ne gyomláljátok ki...!”

Mellesleg van itt még egy apró mozzanat, amely arról árulkodik, hogy valóban *Máté* betoldásával van dolgunk, nevezetesen az „először” időhatározó: „*Először a konkolyt szedjétek össze...*” Mert bár a tüzelőben szegény *Palesztinában* szokás volt a konkoly összeszedése és fűtőanyagként való felhasználása, egyrészt a konkoly összeszedése az aratás során ténylegesen nem „először” történt, hanem amikor összeszedték a kévéket, akkor a konkolyt nem szedték föl, hanem ott hagyták feküdni, és *utólag* gyűjtötték össze, másrészt viszont az „először” nagyon is megfelel annak, ahogyan az apokaliptikusok elképzelték a végső események lezajlásának sorrendjét!

A kerítőháló

„*Isten országával úgy vagyunk, mint azzal a kerítőhálóval, amelyet a tóba vetettek, és mindenfajta halat összegyűjtött*” (Mt 13,47).

Ezt a példázatot igen ritkán idézik, pedig lényegében véve *ugyanaz a mondanivalója*, mint a konkolyról szólónak (azzal együtt alkot ún. kettős példázatot), de attól eltérően csak bennfoglaltan tartalmazza a „jók” és „rosszak” (emberek általi, erőszakos) *szétválasztásának tilalmát*. – Vannak olyan jézusi képek, amelyek groteszk vonásaikkal győznek meg (pl. a teve áthaladása a tű fokán, a szűnyog megszűrése és a teve lenyelése, gerenda a szemben...), mások viszont magától értetődőségükkel, mint az itteni is: ha kerítőhálót vetnek a tengerbe, természetesen mindenfajta halat összegyűjt majd. Jézus *morális* üzenete, de ha úgy tetszik, *missziós útmutatása* tehát így hangzik: „Isten országa különböző típusú embereket fog össze – ezt el kell fogadnotok! Emberhalászokként nem szabad Isten országát csak azoknak felkínálnotok, akiket magatokhoz illőnek vélték, vagy akikről úgy gondoljátok, hogy a legkevésbé nehézséget okozzák majd. Mindenkit hívjatok meg (vö. ismét Mt 5,15 és 22,10), ellentétben Izrael jámbor vagy kevésbé jámbor elitista csoportjaival, amelyek csak a hasonzorúeket veszik föl körükbe!” De akárcsak a konkoly-példázathoz, *Máté* a háló-példázathoz is allegorikus-apokaliptikus értelmezést csatolt, amely az ot-taninak (37-43. v.) az itteni képhez alkalmazott, kivonatos ismétlése (13,48-50), s amellyel persze ismét a világ végi fenyegető ítéletet hangsúlyozza: „...amikor [a háló] megtelt, kihúzták a partra, leültek, a jókat edényekbe szedték össze, a használhatatlanokat pedig kidobták. Így lesz az

e világi élet végén is: kimennek majd az angyalok, különválasztják az igazaktól a rosszakat, és a tüzes kemencébe vetik őket: sírás és fogcsikorgatás lesz ott!” – A búzáról és a konkolyról szóló fenti magyarázat 4. bekezdésében említett jelenségeket megerősítik az itteniek: a) Ellentmondás van a kép és a magyarázat között, mert a kép csak különböző halfajtákról (gör. ek pantosz genusz) beszél, minősítés nélkül, az emberekre alkalmazott magyarázat viszont erkölcsi különbséget tesz jó „halak” és használhatatlan „halak” között. b) A 48. versbeli szaproz jelző („használatlan”) eredeti jelentése („korhadt, rothadt, romlott”) nem illik a képhez, hiszen rothadt halak legfeljebb a piacon vannak, a tóban (normális esetben) nincsenek; ha viszont *átvitt* értelemben fogjuk fel („alkalmatlan, haszontalan, használhatatlan, rossz”), akkor ez már a példázat által használt *képbe* viszi bele a Máté-féle magyarázatot (ahogyan a búza és a konkoly esetében is láttuk).

Tízezer talentum elengedve

Ez esetben meglehetősen könnyű dolgunk van a példabeszéd eredeti értelmének megállapításakor, mégpedig elhangzásának előzménye alapján (Mt 18,21-22): Péter apostol megkérdezi Jézust, hányszor kell megbocsátania embertársának, ha az vétkezik ellene. Talán hétszer? Jézus válasza: **„Nem azt mondom neked, hogy akár hétszer, hanem azt, hogy akár hetvenszer hétszer is.”** Ez a válasz nem igényel különösebb magyarázatot: a *korlátlan* megbocsátást hirdeti – mert Jézus annak az Istennek a képviselője, aki korlátlanul megbocsát (vö. Mt 5,38-41.43-45; Lk 6,32-36). Az ezt követő, a szolgálóival számadást tartó királyról szóló példabeszéd aztán „csak” szemléltetése a korlátlan megbocsátás jézusi alaptételének (Mt 18,23-33):

Egyik adósa 10000 talentummal tartozik a királynak (ez az összeg a határtalan eladósodás jelképe, tízezerszer hat-ezer napi munkabért jelentett akkoriban), amelyet – mivel az nem tud fizetni – egyetlen kérő szavára elenged neki a király (vö. Lk 7,41-42!). A királytól távozva találkozik egyik szolgatársával, aki száz dénárral (száz napi munkabérral) tartozik neki, de nem tudja megadni, ezért haladékkért könyörög; hiába, mert ő az adósok börtönébe vetteti. A többi szolga jelenti ezt a királynak, aki ismét maga elé idézi őt, és ezt mondja neki: **»Gonosz szolga, egész tartozásodat elengedtem neked, mivel kérleltél engem. Nem kellett volna-e neked is megkönyörölnöd szolgatársadon, ahogyan én is megkönyörültem rajtad?«**

Eredetileg itt ért véget Jézus példabeszéde, hiszen lényegileg ez a kérdés szemlélteti a feltétel nélküli, korlátalan megbocsátás alaptételét. Máté azonban hozzát teszi: „Ekkor megharagudott rá az ura, és átadta őt a hóhérsegédeknek, amíg meg nem fizeti neki egész tartozását” (34. v.). Ez a toldalék semmiképp nem tartozhatott bele Jézus eredeti példabeszédébe, mert ellentmondásban van a 27. vers ténymegállapításával: **„Az úr szíve megesett ezen a szolgán, elbocsátotta, és adósságát is elengedte”,** visszavonja annak üzenetét, sőt *ellenkezőjére fordítja* a királyról/Istenről rajzolt képet: a végtelenül nagylelkű megbocsátás helyébe az igazságos megtorlást állítja (vö. Mk

12,7-9; Mt 22,7 és Lk 19,27.) Állításomat megerősíti, hogy Jézus tanításának egyik *központi* mondanivalója éppen az igazságosság felülmúlása a határtalan és feltétel nélküli szeretet révén (ld. pl. Mt 5,20.45; 20,9.15b; Lk 6,32-36; 15,20.22-24.29-32; 18,14a). Ezt a tartalmi érvet megerősítő, fontos formai párhuzamot jelent Mt 25,27 és Lk 15,32, mert ott is egy feltételes módban megfogalmazott elvárással *ér véget* a példabeszéd: „Oda kellett volna adnod...”, „...örülnöd kellett volna”! (Bár nincs meg a teljes formai párhuzamosság, de ide sorolhatjuk Mt 20,15-öt is, hiszen az könnyedén hangozhatna így is: „És nem kellene-e jó szemmel nézned, hogy én jó vagyok?”)

Okos szüzek

„Az okos és a balga szüzek” példabeszédének csak az első fele tekinthető Jézustól származónak (Mt 25,1-4): **„...*úgy áll a dolog az Isten országával, mint azzal a tíz szűzzel, akik fogták fáklyájukat, és kimentek a vőlegény fogadására. Közülük öten ostobák voltak, öten pedig okosok, az ostobák ugyanis magukkal vitték ugyan fáklyájukat, de olajat nem vittek magukkal, az okosok viszont fáklyájukkal együtt olajat is vittek edényekben.*”**

Így, az apokaliptikus toldalék (az Emberfia váratlan, ráadásul fenyegető érkezése) nélkül nem olyan nehéz megfejteni a példázat mondanivalóját. Formailag megfogalmazva: Az olaj nélküli fáklya semmit sem ér. Ma talán úgy mondaná Jézus: áram nélkül mit sem ér a villanykörte. Tartalmilag az okos és az ostoba építkezőről szóló példázat (Mt 7,24-27) igazít el minket, mert ott ugyanúgy okos és ostoba szereplőkről van szó, és Jézus a példázat „megfejtését” is közli. „Szubjektív” megfogalmazásban: aki hallgatja az ő szavait, tanítását, de *nem váltja tettekre* őket, az ostoba ember – és ne csodálkozzék, ha „élete háza” egyszerűen összeomlik. „Objektív” megfogalmazásban: Jézus szavainak meghallgatása és elvi elfogadása önmagában nem elég az Isten országába jutáshoz, ahhoz tettekre kell váltani őket. Aki így jár el, az cselekszik okosan. (Ugyanarról van tehát szó, mint amit tételszerűen és teljesen világosan a Mt 7,21 is tartalmaz, bár ott más a közvetlen mondanivaló.) Máté azonban hosszú apokaliptikus függelékkel csatolt a példabeszédhez, ezzel egyrészt érthetlenné téve, másrészt teljesen más mondanivalóval látva el azt (25,5-12): **»A vőlegény azonban késett, s ők valamennyien elszunnyadtak, és aludtak. Éjjelkor kiáltás hallatszott: »Íme, jön a vőlegény! Menjetek ki a fogadására!« Akkor felébredtek azok a szüzek mind, és rendbe hozták fáklyájukat, de az ostobák így szóltak az okosokhoz: »Adjatok nekünk az olajotokból, mert fáklyáink kialvóban vannak!« Az okosok azonban így feleltek: »Nehogy ne legyen elég se nekünk, se nektek, menjetek inkább a kereskedőkhöz, és vásároljatok magatoknak!« De amíg azok elmentek, hogy vásároljanak, megjött a vőlegény, és akik felkészültek, bementek vele a lakodalomba. Aztán bezárták az ajtót. Később megjött a többi szűz is, és így szóltak: »Uram, uram! Nyiss ajtót nekünk!« Ő azonban így válaszolt: »Ámen, mondom nektek, nem ismerlek titeket!«**

Máté ezzel ismét annak az éberségnek a fontosságára hívja föl a figyelmet, amelyre „az Emberfia késlekedése” miatt van szükség, vagyis az őskereszténységnek a parúzia (Jézus második eljövetele) elmaradása/elhúzódása miatt keletkezett válságára reagál a maga apokaliptikus-allegorikus fantáziálásával: a vőlegény Jézus, megérkezése a parúzia (világvége), a lakodalom a transzcendens Isten országa, az ajtó bezárása a végítélet és az örök büntetés. Az iménti tartalmi érv mellett formai elemek is a betoldás hitelessége ellen szólnak. Jézus, a zseniális példázatköltő nem követett volna el ilyen hibákat: Az ostoba szüzek az éjszaka közepén mennek olajat vásárolni (ámbr az is lehet, hogy élelmes kereskedők lakodalom alkalmával éjjel is nyitva tartottak); egy keleti lakodalmas társaság bezárkózik (vö. Lk 14,23); a feledékenyeket/hanyagokat kizárással büntetik, noha jóvátessék hibájukat; az okos szüzek társfelelőssé válnak, mert nem akartak osztozni; a vőlegény nem ismeri a koszorúslányokat.

Túl a törvényeskedésen

A különböző mértékben kiosztott talentumok példabeszédét (Mt 25,14-27) leegyszerűstő módon a talentumok kamatoztatásának tanításaként szokták értelmezni, de másról és többről van szó. A történet szerint azok a szolgák, akik megduplázták a rájuk bízott pénzt, bemehetnek uruk örömlakomájára, aki viszont csak gondosan megőrizte, és hiánytalanul visszaszolgáltatta, az kemény szemrehányásban részesül: „**Rossz és aggályoskodó szolga! Úgy tudtad, hogy ott is aratok, ahol nem vettem, és onnan is gyűjtök, ahová nem osztogattam? Oda kellett volna hát adnod a pénzedet a pénzváltóknak, így megérkezésemkor kamatostul kaptam volna vissza azt, ami az enyém!**»”

Ösztönösen azt kérdezzük: Nem járt-e el teljesen korrekt módon a harmadik szolga? Az úr ugyanis nem adott útmutatást arra nézve, mit kezdjen a rábízott pénzzel, márpedig más pénzével a saját szakállunkra gazdálkodni igen kockázatos dolog. Ezért ez a szolga a lehető legnagyobb biztonságba helyezi urának pénzét, így jó lelkiismerettel várhatja az elszámoltatást. És akkor éri a meglepetés, urának váratlan válasza; bár *az utolsó fillérig* pontosan elszámolt, azt kell hallania: „Te rossz és aggályoskodó szolga...!”

Nos, éppen itt, a harmadik szolga alakjában és viselkedésében, illetve az úr reakciójában áll az igazságosság iránti érzékünket provokáló, az igazságosságot megcsúfoló mozzanat, és ebből fakad a *példabeszéd mondanivalója*: Isten nem előírások korrekt/szolgai teljesítését várja el az embertől, hanem azt bátran túlteljesítő magatartást, konkrétan: a Jézus által hirdetett „Isten országa” az *igazságosságot meghaladó szeretetet* kíván meg az embertől, és ennek érdekében persze fantáziát és kezdeményező-készséget, kockáztatni is tudó, *merész elkötelezettséget* is. Máskor más képet használva utalt erre Jézus: egy szolga csak a legszükségesebbet teszi meg (hogy elkerülje a büntetést), Isten azonban nem szolgákat akar, hanem szabad fiakat-lányokat (vö. Mt 5,45!), akik ismerve apjuk szándékát, valami „többet” tesznek (ld. Lk 17,7-10).

Máté azonban ezt a példabeszédet is olyan apokaliptikus kiegészítéssel látta el, amely az „utolsó ítélet” „végső elszámoltatására” irányul: „*Majd azt mondta: »Vegyétek hát el tőle a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! ... Ezt a használhatatlan szolgát pedig dobjátok ki a külső sötétségre: ott sírás és fogcsikorgatás lesz!*»” (25,28-30). A „Vegyétek hát el tőle...” allegorikus célzás az ítéleten segédkező angyalokra (vö. Mt 13,39.49 és 25,31!), a „külső sötétség” meg a „sírás és fogcsikorgatás” pedig a pokol szenvedéseire. De aligha tévedünk nagyot, ha azt gondoljuk, hogy Máté már az eredeti jézusi példabeszéd egyes vonásait is ilyen allegorikusan értette: A talentumokat kiosztó ember „*elutazott külföldre*” (15. v.): utalás Jézus „*mennybemenetelére*” (a mínák párhuzamos lukácsi példázatában ez a vonás még erősebb, ott „*távoli*” országról van szó: Lk 19,12). „*Hosszú idő múlva aztán megjött azoknak a szolgálóknak az ura, és elszámoltatta őket...*” (19. v.): célzás Jézus „*második eljövetelére*” és „*világbírói*” szerepére. A talentumokat kamatoztató szolgálkhoz így szól az úr: „*Menj be urad örömlakomájára*” (21. és 23. v. vége): célzás „*az örök élet boldogságára*”.

Ha összevetjük az öt mátéi esetet, akkor két dolgot figyelhetünk meg:

a) Máté minden esetben törli az eredeti példabeszéd morális üzenetét, és lényegében véve *dogmatikát* állít a helyébe: a szigorú végítéletre helyezi a hangsúlyt. (Bár kétségtelenül ennek is van általános morális vonatkozása: „Legyetek éberek, és viselkedjétek rendesen, hogy megállhassatok az ítéleten!”) Így lesz az örömmüzenetből („evangélium”) fenyegetés (a németek szellemes szójátékával: Frohbotschaft helyett Drohbotschaft!)

b) A Máté által elfedett *morális tartalom* az első két esetben (búza és konkoly, kerítőháló): Isten országából nem szabad kitiltani/kiirtani a „bűnösöket”, a harmadik és az ötödik esetben (tízezer talentum, eltérő talentumok): az igazságosságot meghaladó szeretetre van szükség, a negyedik esetben pedig (okos és ostoba szüzek): nem elég meghallgatni Jézus tanítását, hanem tettekre is kell váltani. – Mivel nézetem szerint végső soron az első két eset is az igazságossággal függ össze („korrekt rendcsinálás”), ezért megkockáztatom, hogy az ötből négy esetben arról van szó, hogy Máté nem tudott mit kezdeni az igazságosságot („a mérleg törvényét”) fölülmúló (és ebben az értelemben az igazságosságot tagadó) szeretet „*botrányos*” eszméjével (a jézusi tanítás lényegével!), és ezért átírta azt. (Jól szemlélteti ezt a „kései szőlőmunkások” példabeszédével kapcsolatos eljárása is: noha magát „*igazságosságot megcsúfoló*” példabeszédet – akik csak egy órát dolgoztak, ugyanannyi bért kapnak, mint akik egész nap fáradtak – nem változtatja meg, de egészen más mondanivalót sugalló kommentárral látja el: „Így lesznek az utolsókból elsők, és az elsőkből utolsók”: Mt 20,1-15.16.)